

Z POBYTU W KIJOWIE

W ramach wymiany i współpracy naukowej między Uniwersytetem Jagiellońskim a Kijowskim im. T. Szewczenki miałam możliwość spędzić w sierpniu roku 1964 dwa tygodnie w Kijowie.

Zwiedziłam przede wszystkim Uniwersytecki Ogród Botaniczny im. akad. O. B. Fomina, kierowany przez doc. I. P. Biłokina. Ogród ten, założony w roku 1839 usytuowany jest w centrum miasta na powierzchni 22,5 ha. Obszar 18 ha zajmuje arboretum, które w większej części zostało oddane w dzierżawę miastu, natomiast powierzchnia 4,5 ha, wyłączona i ogrodzona, służy celom dydaktyczno-naukowym.

Ogród posiada 8 szklarni, wśród których palmiarnia była dwukrotnie podwyższana dla uratowania wspaniałych palm (*Arenga baueri* Labill., *Asapetii* Mart., *Chamaerops humilis* L. var. *arborescens* hort., *Howea forsteriana* Becc., *H. belmoreana* Becc., *Jubaea spectabilis* H. B. K., *Livistona australis* Mart., *Trachycarpus fortunei* Wendl. i in.). Z cenniejszych kolekcji roślin szklarniowych należy wymienić przedstawicieli sagowców i liczne gatunki rodzaju *Cinnamomum*, które są przedmiotem badań naukowych.

W Ogrodzie oprócz działu systematyki istnieją grupy geograficzne, grupy roślin górskich, wodnych i ozdobnych. Najokazalszym drzewem jest wspaniały okaz buka wschodniego (*Fagus orientalis* Lipsky), rosnący kilkoma rozgałęzieniami. Naukową część ogrodu i szklarnie można zwiedzić tylko pod kierunkiem przewodnika lub asystenta.

W arboretum, które stanowi płat zieleni miejskiej, są wyznaczone specjalne miejsca dla dzieci. Jest również plac przeznaczony na wygłaszanie odczytów, pokaz filmów, oraz udzielanie porad z dziedziny ogrodnictwa.

Personel Ogrodu składa się z 5 pracowników naukowych, inspektora, 7 technicznych pracowników i około 20 fizycznych. W okresie otwarcia Ogrodu, w ramach zajęć praktycznych, pomagają także studenci.

Jeśli chodzi o prace naukowe, to doc. Biłokin opracowuje historię botaniki USSR, inni natomiast pracownicy naukowcy zajmują się problemami aklimatyzacji roślin i zagadnieniami florystycznymi Karpat Wschodnich.

Kilka dni przeznaczyłam na zwiedzenie olbrzymiego Centralnego Republikańskiego Ogrodu Botanicznego A. N., położonego za miastem, nad brzegiem Dniepru. Ogród ten założono w roku 1936 na naturalnym, pagórkowatym terenie. Już wtedy posiadał on spore kolekcje roślin, które zostały (podobnie jak miasto) zdewastowane przez okupantów. Po wojnie cały teren Ogrodu uporządkowano, obejmuje on dziś powierzchnię 180 ha.

Dzięki licznym ekspedycjom (na Kaukaz, do środkowej i wschodniej Azji, w Karpaty) i dzięki nawiązaniu stosunków z placówkami botanicznymi niemal całego

świata — w krótkim czasie w Ogrodzie zgromadzono bardzo bogate kolekcje, zamykające się cyfrą 9.760 gatunków i odmian, z których większość stanowią rośliny rodzime. Ogród posiada nadto następujące działy: aklimatyzacji roślin, roślin uprawnych, roślin leczniczych i technicznych, ozdobnych, fitopatologii i ochrony roślin oraz dendrologii i budowy parków. Przed każdym z wymienionych działów umieszczone są szczegółowe plany z objaśnieniami. — Imponujące wrażenie sprawia dział «stepy Ukrainy», zajmujący powierzchnię 2 ha, na której zgromadzono 250 gatunków roślin zielnych rosnących dużymi płatami, 3 gatunki drzew i 6 gatunków krzewów.

Z krzewów ozdobnych najpiękniejsze są kolekcje: rodzaju *Syringa* z 74 gatunkami i 80 odmianami, *Weigela*, *Philadelphus*, *Clematis*; z bylin: *Phlox*, *Gladiolus*, *Paeonia*.

Rośliny w Ogrodzie są oznaczone i wyetykietowane. Ogród jest otwarty dla publiczności za drobną opłatą; dzieci mogą zwiedzać ogród tylko z dorosłymi.

Centralny Republikański Ogród Botaniczny, kierowany przez dr. nauk prof. E. M. Kondratiuka, jest dobrze zorganizowany i wyposażony w fotolaboratorium, stację meteorologiczną, bibliotekę i liczne pracownie działowe, pozostające pod opieką naukowców. Na terenie Ogródu pracuje 55 pracowników naukowych, 307 technicznych i fizycznych.

W 4 szklarniach mieszczą się kolekcje starannie pielęgnowanych roślin tropikalnych i subtropikalnych (1150 gatunków).

Prace naukowe są prowadzone głównie w zakresie morfologii roślin (roślinność wschodniej Europy i Kaukazu); opracowywany jest również atlas nasion gatunków roślin pochodzących z Ukrainy.

W dziedzinie aklimatyzacji roślin prowadzone są badania nad drzewami owocowymi, w szczególności nad morelą, brzoskwinia i migdałem.

Pod redakcją prof. E. M. Kondratiuka wychodzi rocznik pt. «Z zagadnień biologii aklimatyzowanych roślin», z licznymi notatkami, streszczeniami i pracami z różnych dziedzin. Wychodzi także drukiem organ Centralnego Ogródu Botanicznego «Wiestnik».

Dnia 18 sierpnia wygłosiłam na posiedzeniu Towarzystwa Botanicznego referat «Historia Ogródu Botanicznego w Krakowie na tle 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego». Pomimo okresu wakacyjnego w zebraniu wzięło udział około 100 osób.

W Kijowie zwiedziłam ponadto Instytut Botaniczny Uniwersytetu wraz z zielnikiem i muzeum przyrodniczym. W herbarium znajdują się cenne zbiory znanych badaczy flor jak: Bessera, Schmalhausena, Jędrzejowskiego, Rogowicza, Turczaninowa i innych. Obejrzałam również liczne, piękne parki Kijowa, w których tonie miasto. Na uwagę zasługują wspaniałe 200-letnie dęby i 100-letnie jesiony w parku na prawym brzegu Dniepru, oraz lasy wiśniowe. Niezatarte wrażenie pozostawia park, otaczający grób. T. Szewczenki w Kaniowie, leżący nad brzegiem szeroko rozlanego Dniepru.

W powrotnej drodze do kraju zwiedziłam Ogród Botaniczny we Lwowie, którym kieruje prof. Kozij. Jest to ogród mały (3,5 ha), posiada jednak duże i starannie

utrzymane szklarnie, osobliwością których są rosące tam 20 m wysokości drzewa iglaste *Dammara robusta* Lamb. (*Agathis robusta* Mast.), pochodzące z Nowej Zelandii.

Duże korzyści z pobytu w Kijowie zawdzięczam niewątpliwie wielkiej życzliwości i serdeczności kierownictwa i pracowników obu ogrodów botanicznych. Nawiązanie bezpośredniego kontaktu z wymienionymi placówkami i pracownikami przyczyni się niewątpliwie do ściślejszej współpracy naukowej.

JAKUB MOWSZOWICZ

Łódź

NOTATKI O DAWNYM KRZEMIENIECKIM OGRODZIE BOTANICZNYM

(w 160-lecie założenia)

W roku 1805 Tadeusz Czacki założył w Krzemieńcu Wyższe Gimnazjum Wołyńskie wraz z ogrodem botanicznym. W kilkanaście lat później (1819) gimnazjum przekształcono w sławne Liceum Krzemienieckie, które istniało niestety tylko do 1832, czyli do czasu zamknięcia go przez władze carskie.

Liceum to miało w swoim gronie wybitnych botaników: Wilibalda, Bessera i jego ucznia A. Andrzejowskiego, którzy między innymi przysporzyli florze polskiej niemało nowych gatunków.

Po odbyciu nauk we Lwowie i w Krakowie, Besser przeniósł się do Krzemieńca, gdzie wykładał botanikę i zoologię, rozwijając równocześnie szeroką działalność naukową. Badał on florę Wołynia i Podola: zebrał liczne materiały zielnikowe, opublikowane w Wilnie w roku 1822. «Enumeratio plantarum hucusque in Volhynia, Podolia, gub. Kioviensi, Bessarabia cis-tyraica et circa Odessam collectarum».

Niektóre materiały zielnikowe, związane ze wspomnianą pracą znajdowały się w Katedrze Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

W. Besser, jako pierwszy dyrektor, położył również wielkie zasługi dla rozwoju Krzemienieckiego Ogrodu Botanicznego. Pomocnikiem jego był znany ogrodnik Dionizjusz Mikler.

W celu skompletowania kolekcji owoców i nasion dla nowo założonego Ogrodu Krzemienieckiego Mikler odbył dłuższą podróż do Finlandii, Szwecji, Danii i Anglii oraz do Petersburga.

Prace organizacyjne zakończono w roku 1809. W okresie tym Besser nawiązał ściśle kontakty z licznymi ogrodami botanicznymi tak krajowymi, jak i zagranicznymi. Już w pierwszych latach swojego istnienia ogród liczył 760 gatunków egzotycznych i 460 gatunków krajowych.

Pierwszy katalog roślin Krzemienieckiego Ogrodu Botanicznego wydany został w 1810 roku; następne ukazały się w latach 1811 i 1816 oraz dodatkowe indeksy